

Minkä ilotta oppii, sen surutta unohtaa - myönteisen vahvistamisen merkitys pakkotoimien vähentämisessä lastenpsykiatriassa

Kokkola 17.11.23

Riikka Riihonen

Apulaisylilääkäri TAYS lastenpsykiatria, lastenpsykiatrian EL
LT, kogn psykoterapeutti (LaNu-painotus)

Puheenvuoron teemoja

- Lastenpsykiatrin näkökulmia lasten käytös- ja aggressio-oireisiin ja lastenpsykiatriseen hoitoon: etiologiaa, ylläpitävät tekijät
- Miten lastenpsykiatrisessa työssä voidaan vähentää lasten käytösoireita ja aggressiivisuutta ilman pakkoa: käyttäytymisen myönteinen vahvistaminen

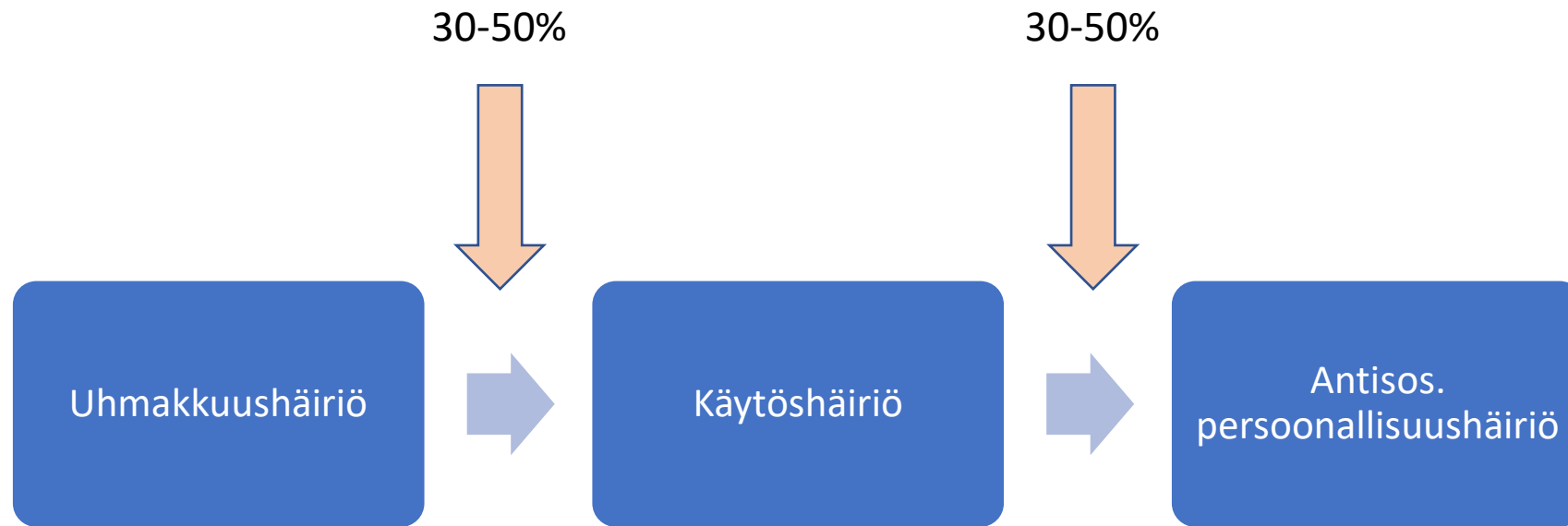
Termejä: aggressio vs. aggressiivisuus

- Jokainen ihminen tuntee joskus (tai usein) aggressiota: vihaa, ärtymystä, raivoa, kiukkua, harmitusta jne.
- Aggressiotunteita tarvitaan oman itsen puolustamiseen, omien rajojen hahmottamiseen ja selviytymisen edistämiseen
- Jokainen ihminen ei toimi/käyttäydy aggressiivisesti eli lyö, potki, hauku, nimittele, sylje päälle, riko tavaroita
-paitsi ne lapset, jotka eivät vielä ole oppineet pois ko. käyttäytymisestä (esim taaperot, leikki-ikäiset)

Lapsilla
käytösoireet (ml.
aggressiivinen
käyttäytyminen)
ovat erittäin
tavallisia sekä
väestössä että
kliinisessä
aineistossa

Käytösongelmien jatkumosta ilman hoitoa

Uhmakkuus- ja käytöshäiriön diagnostiset kriteerit:

UH: 4 tai useampia ryhmästä A mutta enint 2 ryhmästä kohdista 9-23

KH: 3 tai useampia A, vähintään 3 oiretta kohdista 9-23 (ainakin yksi 6kk ajan)

G1. Toistuva ja pitkäaikainen käytösmalli, jossa rikotaan toisten perusoikeuksia tai iänmukaisen sosiaalisen käyttäytymisen perusnormeja tai -sääntöjä. Kesto vähintään kuusi kuukautta, jolloin lapsella tai nuorella on muutamia seuraavista oireista:

- (1) kehitystasoon verrattuna epätavallisen paljon tai vaikeita kiukkukohtauksia
- (2) riitelee usein aikuisten kanssa
- (3) kieltäytyy usein aktiivisesti toteuttamasta aikuisten pyyntöjä tai uhmaa sääntöjä
- (4) tekee usein ilmeisen tarkoituksellisesti asioita, jotka ärsyttävät muita ihmisiä
- (5) syyttää usein muita omista virheistään tai huonosta käytöksestään
- (6) suuttuu herkästi tai on helposti toisten ärsytettävissä
- (7) on usein vihainen tai harmistunut
- (8) on usein ilkeä tai kostonhaluinen
- (9) usein valehtelee tai rikkoo lupauksia saadakseen hyötyä tai suosiota tai välttämään velvollisuuksia
- (10) aloittaa usein fyysisiä tappeluita (ei sisällä sisarusten välisiä tappeluita)
- (11) on käyttänyt asetta, joka voi aiheuttaa vakavaa fyysistä vahinkoa toisille (esim. maila, tiiliskivi, rikottu pullo, puukko, ampuma-ase)
- (12) viipyy usein yömyöhään ulkona vanhempien kielloista huolimatta (alkanut ennen 13 vuoden ikää)

(13) kohdistaa toisiin ihmisiin fyysistä julmuutta (esim. sitoo, viiltelee tai polttaa uhria)

(14) kohdistaa fyysistä julmuutta eläimiin

(15) tuhoaa tahallaan muiden omaisuutta (muulla tavalla kuin tulipalon sytyttämisellä)

(16) sytyttää tarkoituksella tulipaloja, joissa vakavan vahingon riski,

(17) varastaa tärkeitä tai arvokkaita tavaroita kotoa tai muualta, ei vahingoita uhria (esim. myymälävarkaus, murto, väärennys)

(18) usein koulupinnausta (alkanut ennen 13 vuoden ikää)

(19) on karannut kodista tai sijaiskodista vähintään kahdesti ja on karannut kerran pidemmäksi aikaa kuin yhdeksi yöksi (ei sisällä pakenemista fyysisen tai seksuaalisen väkivallan seurauksena)

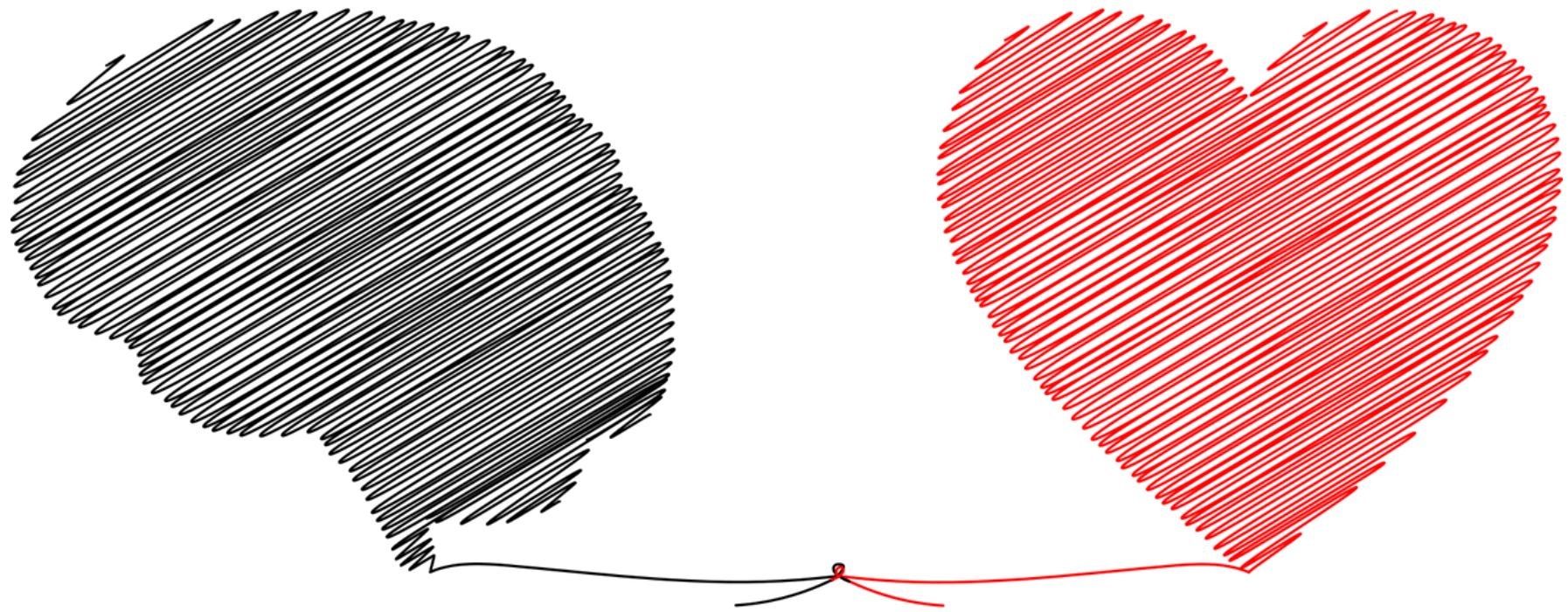
(20) tekee rikoksen uhria vahingoittaen (esim. käsilaukun sieppaaminen, muu väkivaltainen ryöstö, kiristys)

(21) pakottaa toisen henkilön sukupuoliyhteyteen kanssaan

(22) kiusaa ja pelottelee usein toisia (esim. tahallinen kivun tai vamman aiheuttaminen, jatkuva uhkailu, ahdistelu, vainoaminen tai häirintä)

(23) murtautuu toisen henkilön asuntoon, muuhun rakennukseen tai autoon.

G2. Ei ole diagnosoitavissa seuraavia sairauksia: Skitsofrenia, Mania, Depressio (F32) Asosiaalinen persoonallisuushäiriö, Laaja-alaiset kehityshäiriöt (F84) Hyperkineettiset häiriöt (F90) Samanaikaiset käytös- ja tunnehäiriöt (F92). Lapsuusiässä alkavat tunne-elämän häiriöt (F93)

Miksi lapsen käytösoireilu vahvistuu tai ei jää pois?

Negatiivisen vuorovaikutuksen kierre

Lapsi on väsynyt: hermostuu pienestä

Lapsi käyttäytyy aggressiivisesti,
lyö, puree, hajottaa tavaroita

Vanhempi ärsyyntyy, suuttuu

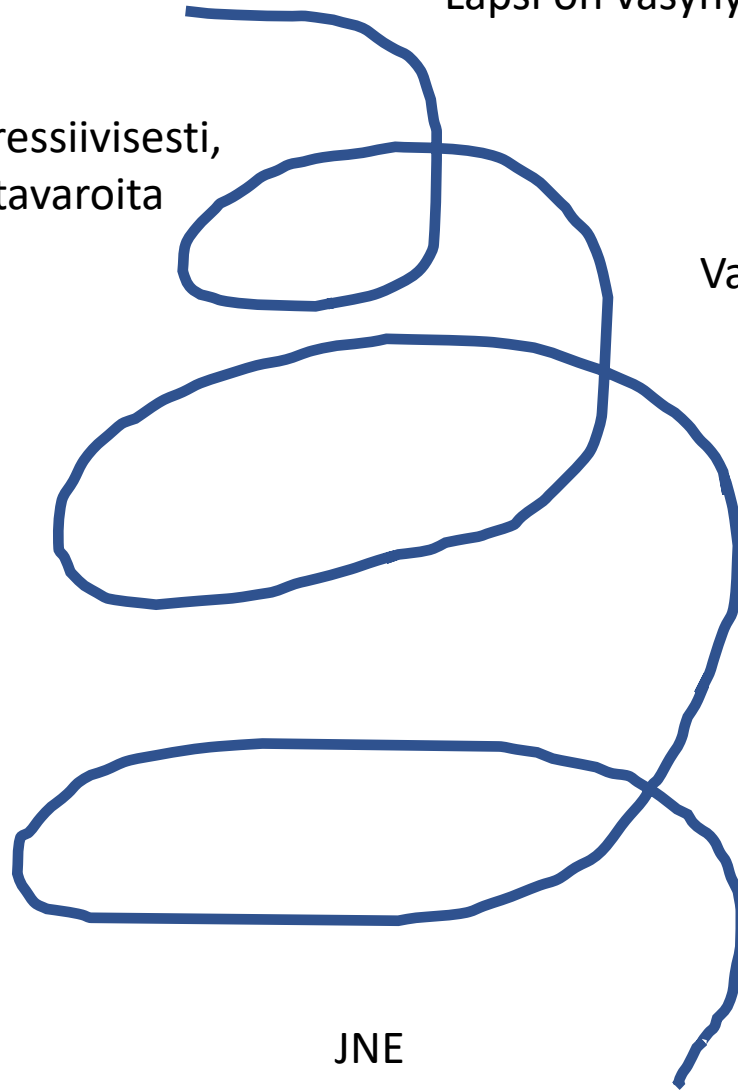
Vanhempi huutaa,
tarttuu lapseen tms

Konflikti leviää muihin
perheenjäseniin

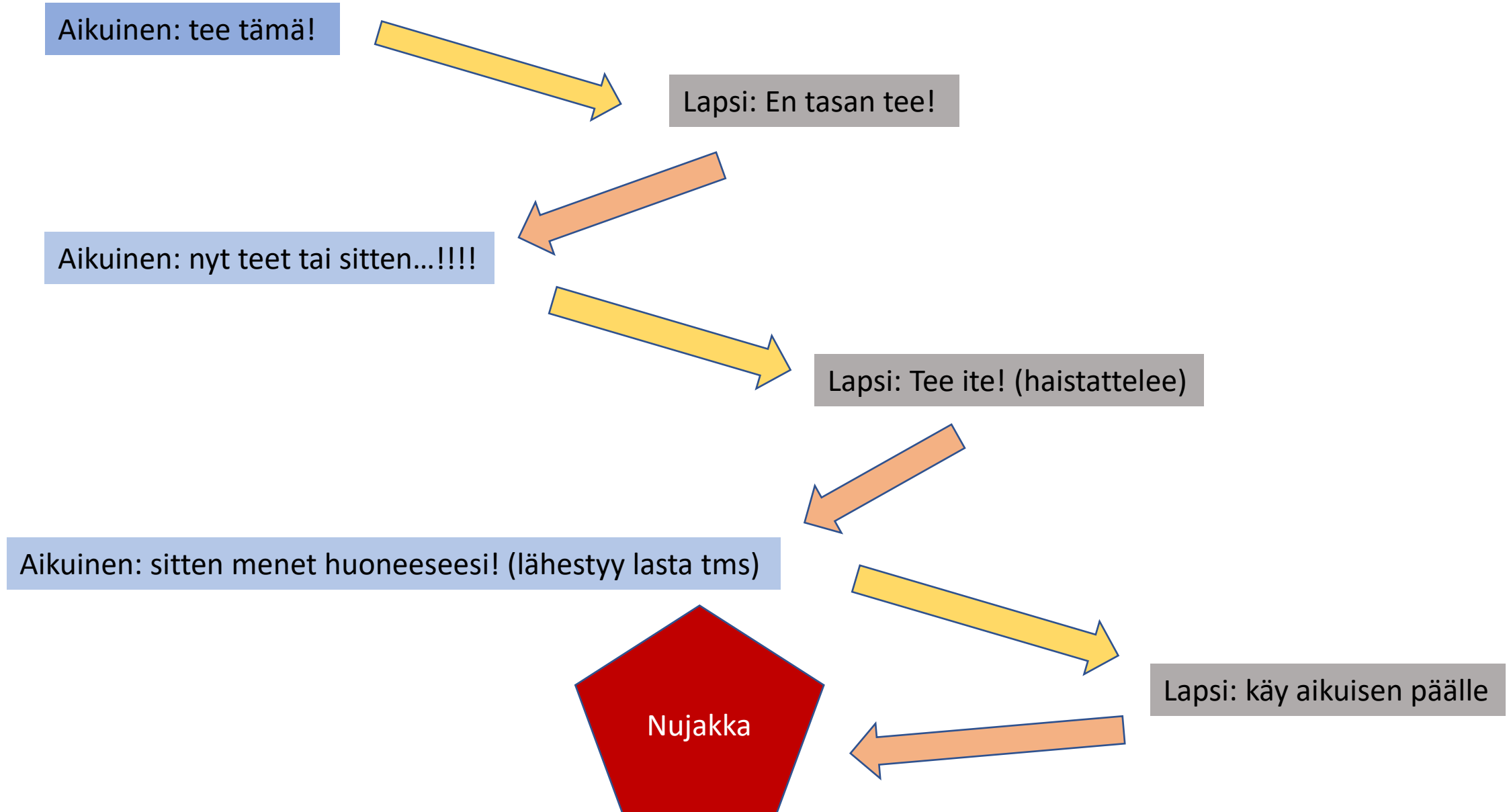
Paha mieli leviää perheessä,
lapset ja aikuiset vihaisia,
pettyneitä, loukkaantuneita

Lapsi hermostuu vieläkin
pienemmästä asiasta

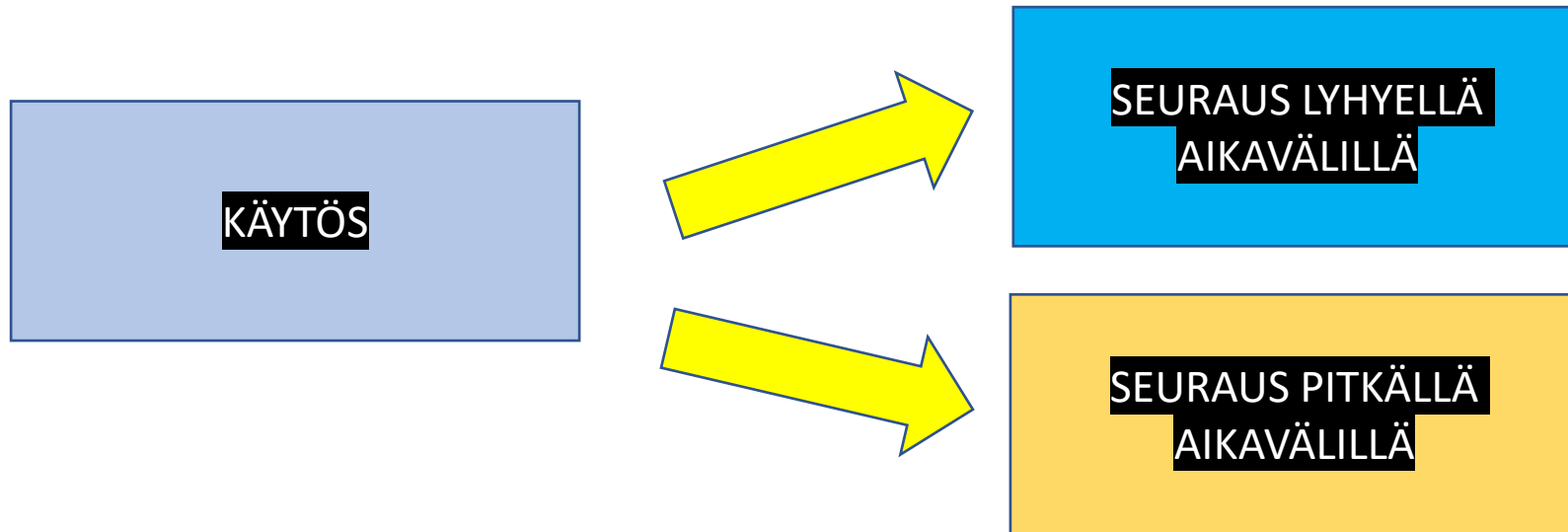
JNE

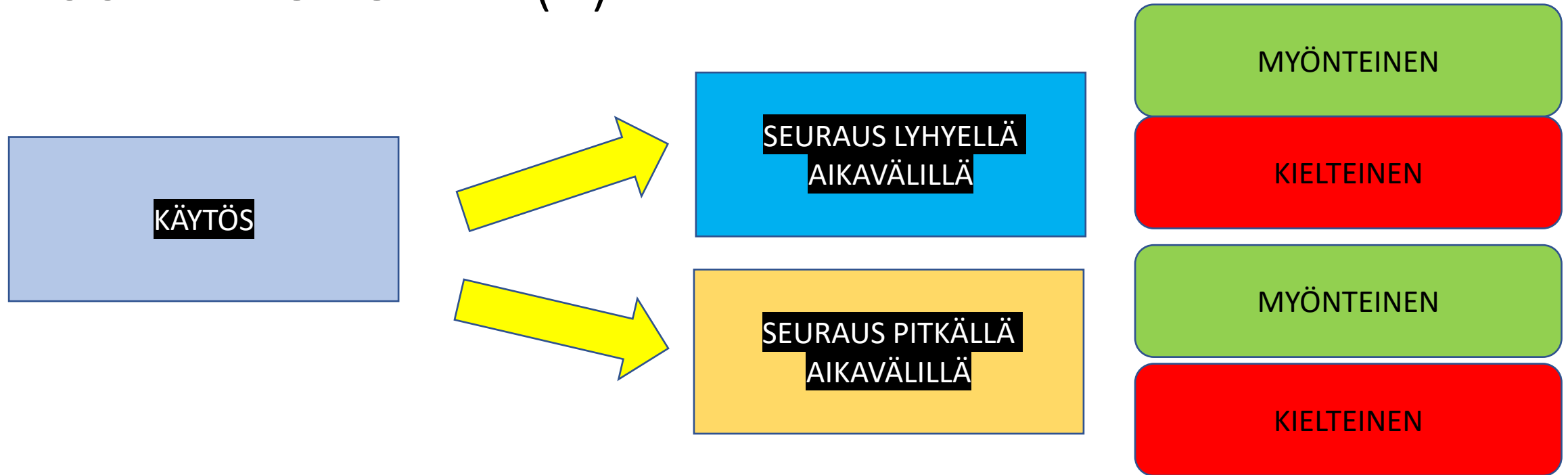
Liiallinen ankaruus eli pakottava vuorovaikutus

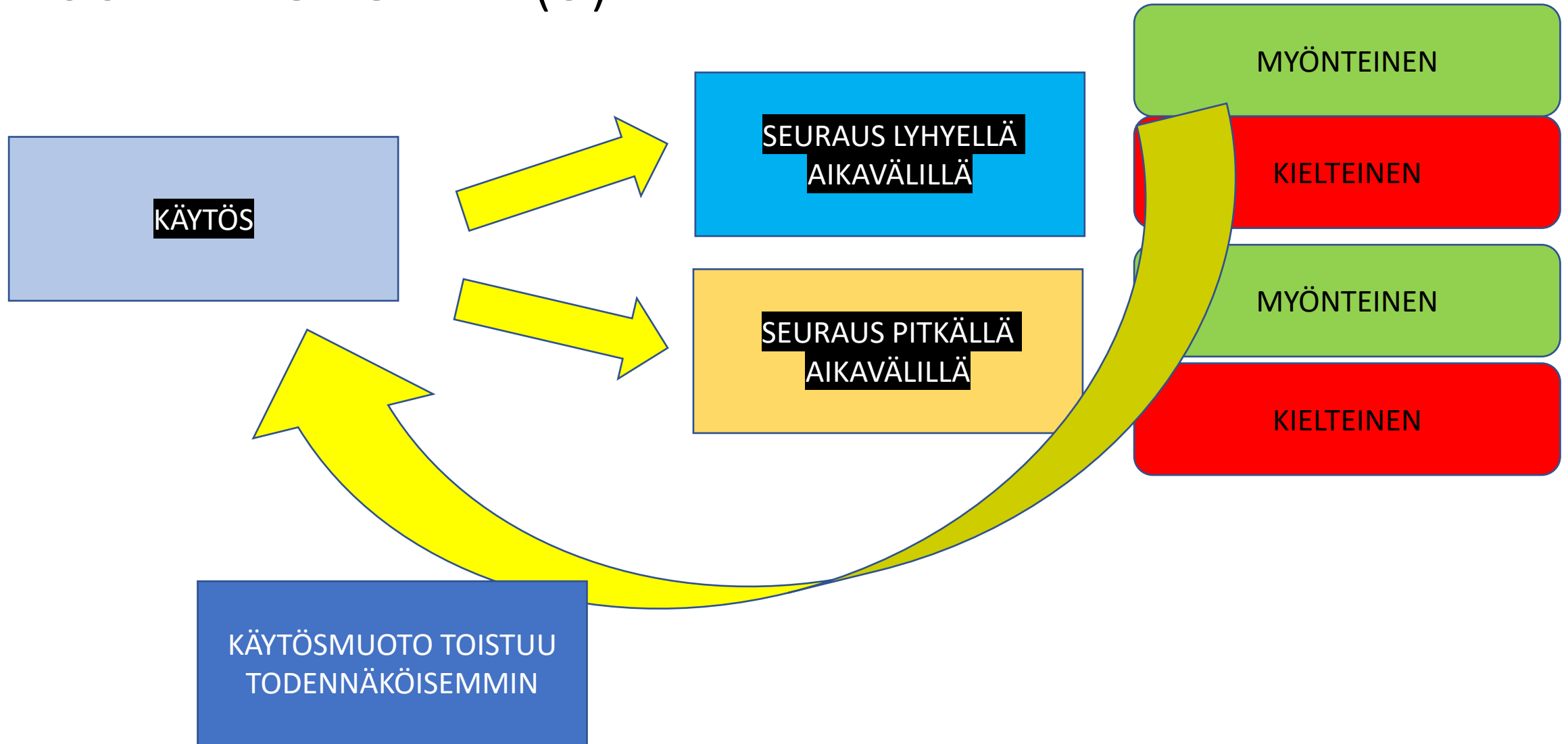
KÄYTTÄYTYMISTERAPEUTTINEN PERUSLÄHTÖKOHTA

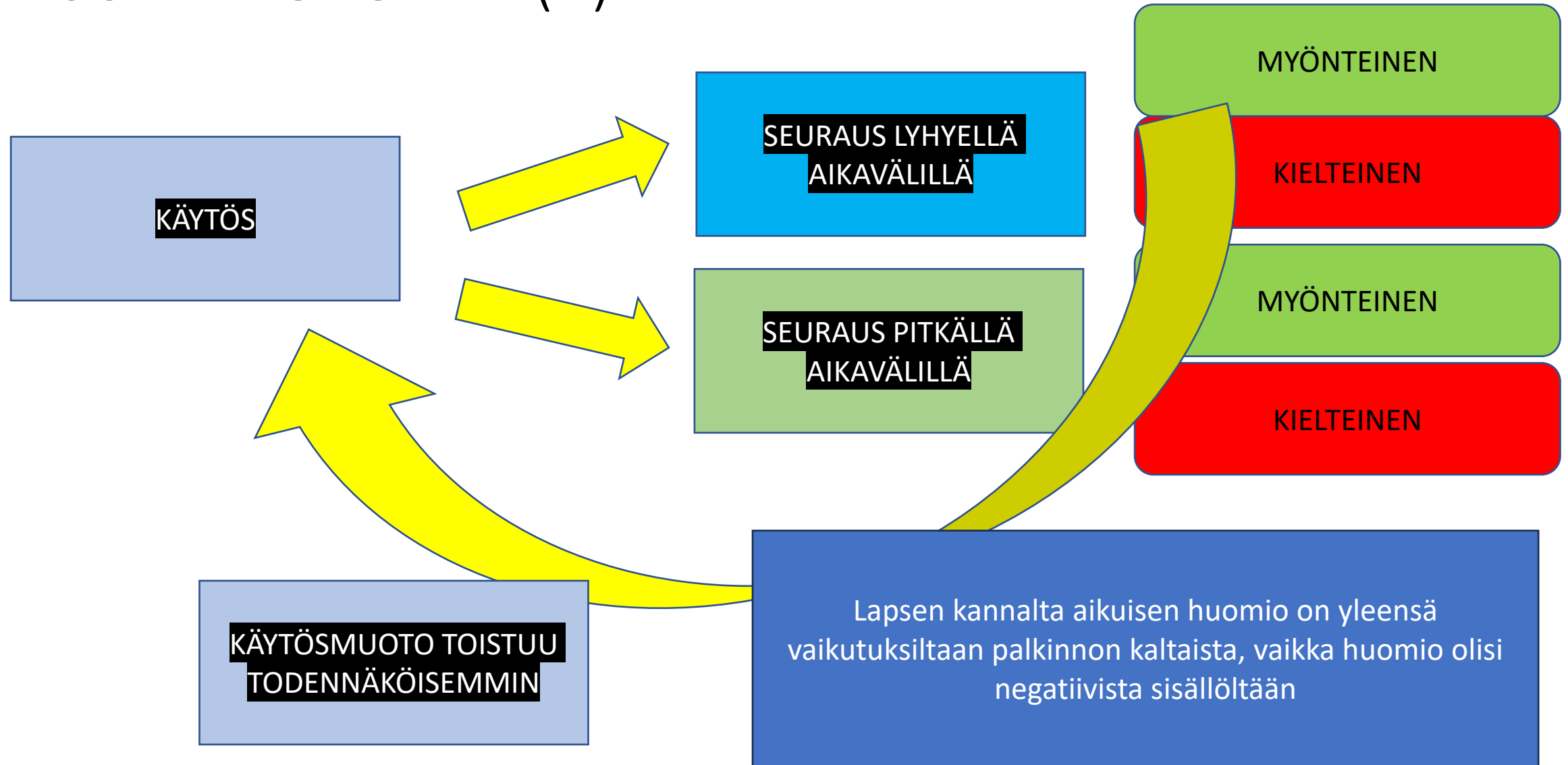
KÄYTTÄYTYMISTERAPEUTTINEN PERUSLÄHTÖKOHTA (2)

KÄYTTÄYTYMISTERAPEUTTINEN PERUSLÄHTÖKOHTA (3)

KÄYTTÄYTYMISTERAPEUTTINEN PERUSLÄHTÖKOHTA (4)

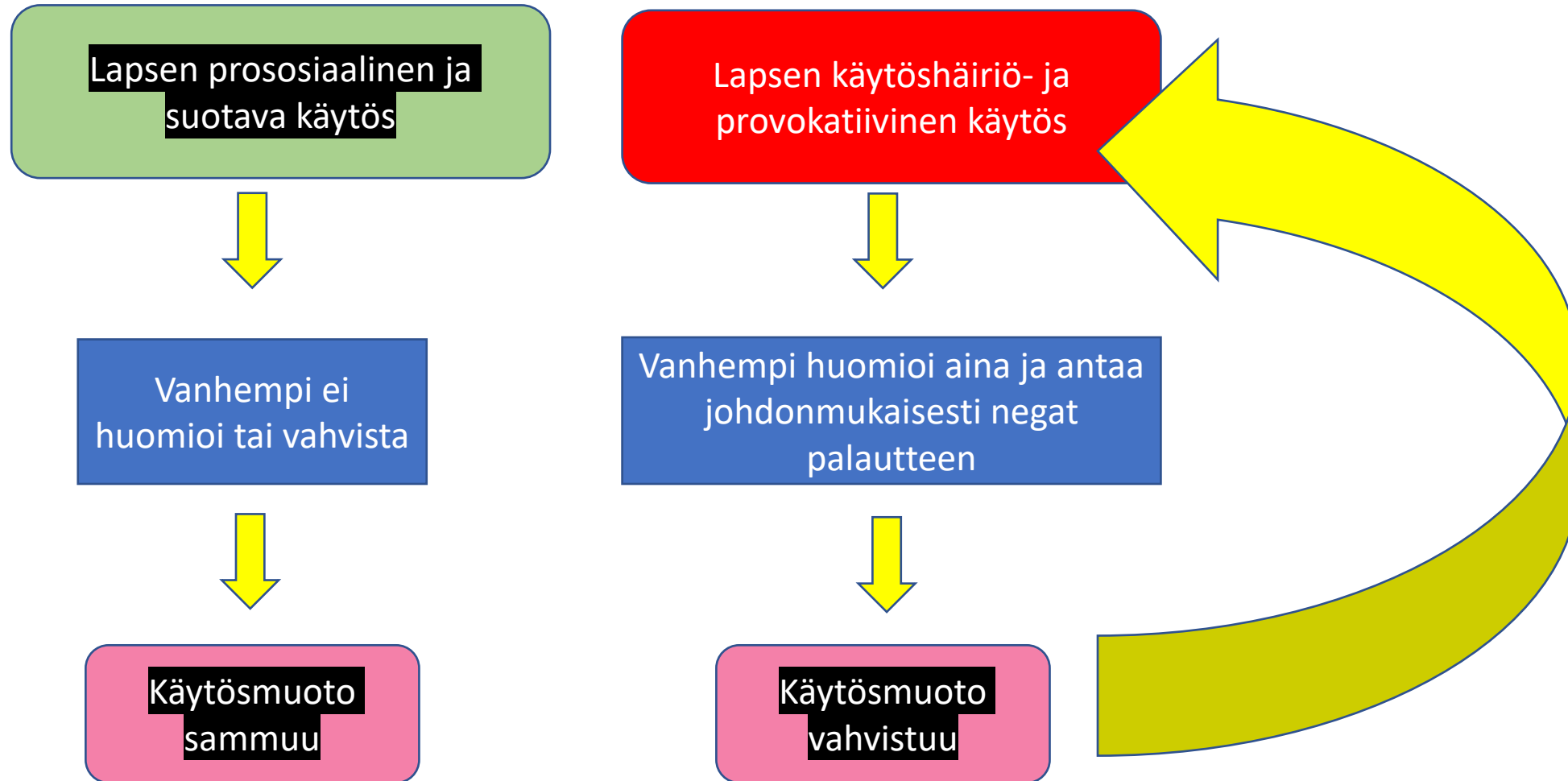

Eli suotavan käytöksen
myönteinen
vahvistaminen on
olennainen keino siksi,
koska sitä
hyödyntämällä lapset
lähes poikkeuksetta
saadaan toimimaan
toivotusti

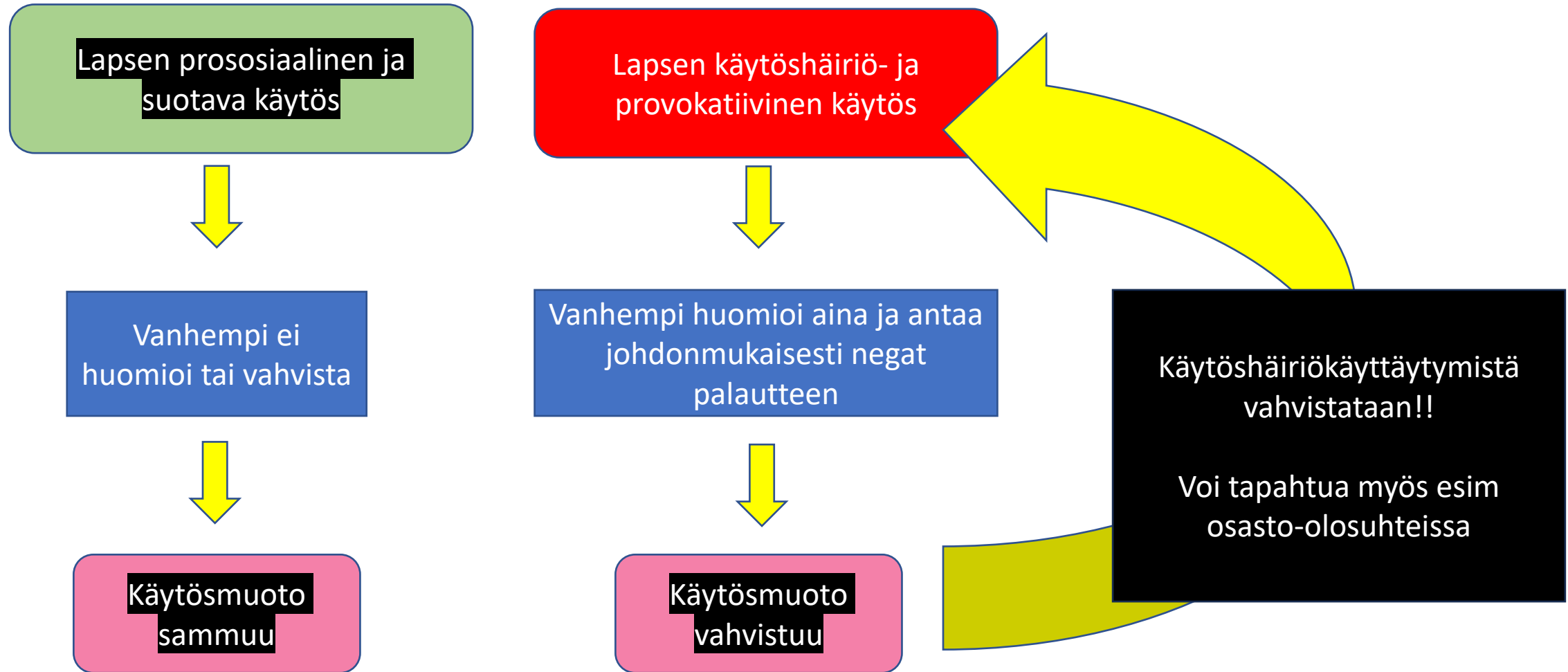
Ei välttämättä pelkästään siksi, että
haluamme olla mukavia 😊

Käytöshäiriön perusongelma

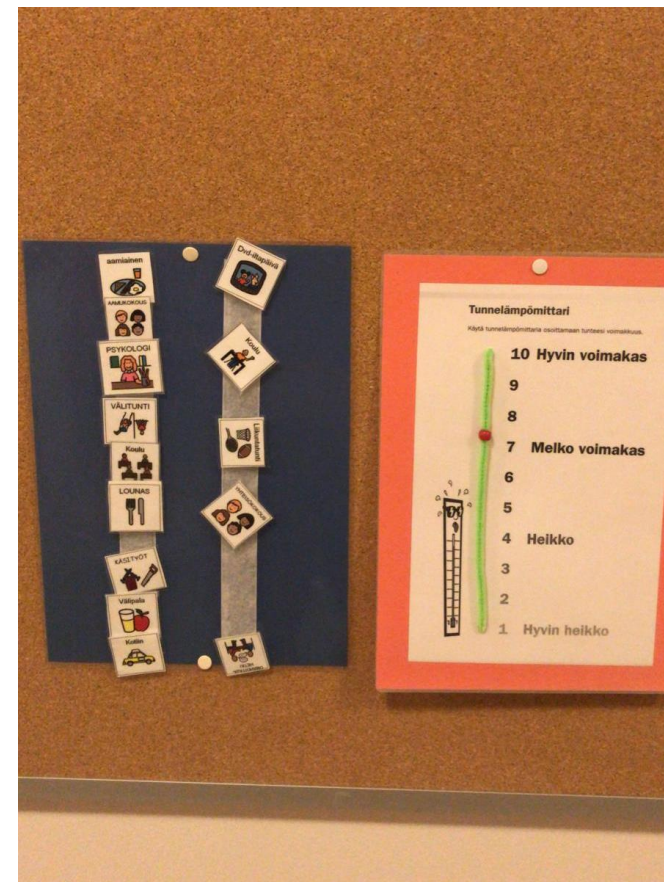
Käytöshäiriön perusongelma

Miten pakkoa
vähennetään
lastenpsykiatrialla?

Yhteinen agenda:
emme halua käyttää
pakkokeinoja, jos se ei
ole ehdottoman
välttämätöntä
turvallisuuden
säilyttämiseksi

Ennakointi ja strukturointi

Struktuurin ja ennakkoinnin merkitys korostuu neuropsykiatrisessa työssä

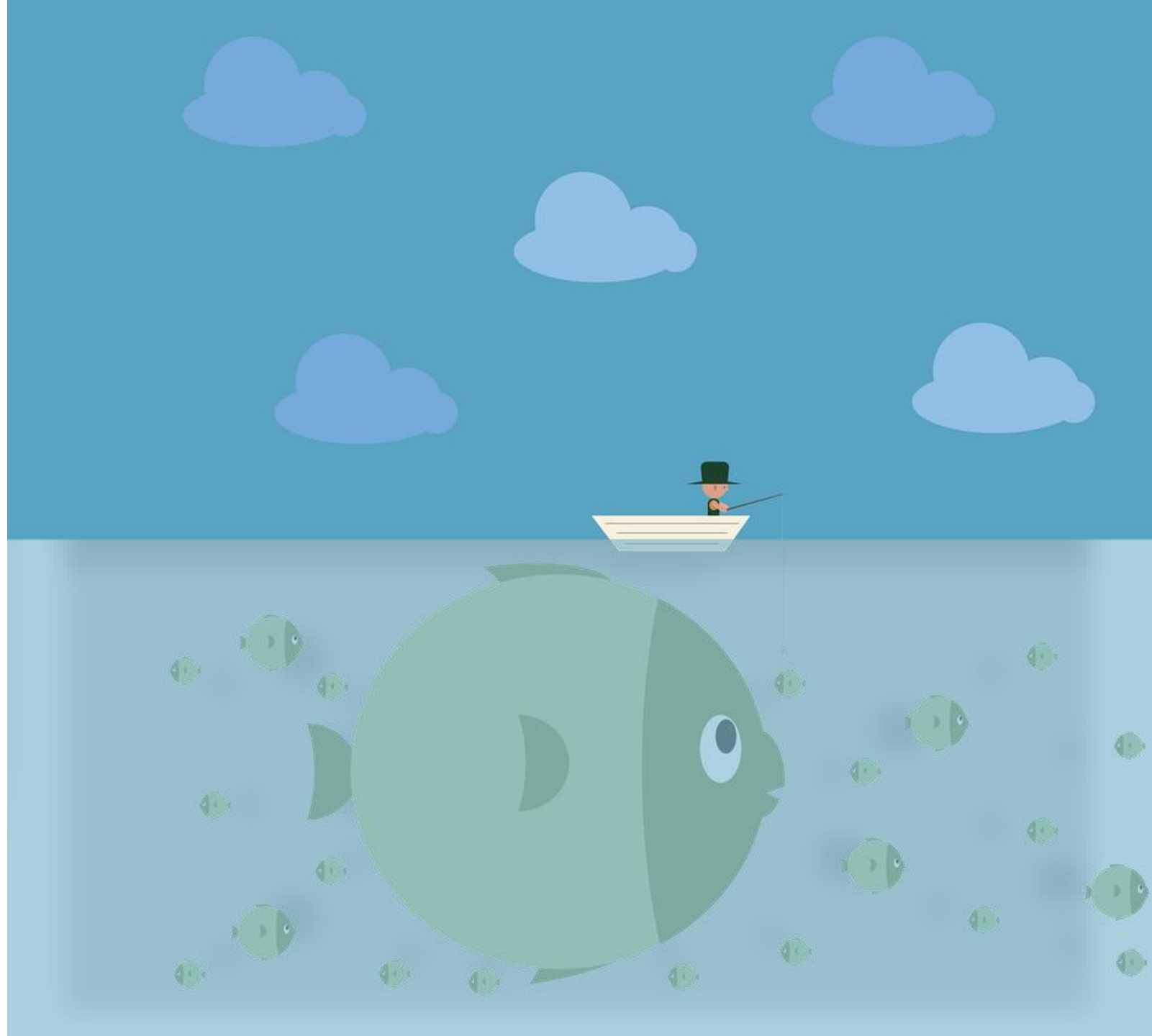
Kaikille lapsille samat säännöt
(huom, myös aikuiset noudattavat niitä)

Uskomme, että potilaat osaavat, ja puuttuvia taitoja opetetaan

Pyrimme tekemään onnistumisesta mahdollista: turvallinen mutta joustava struktuuri ja riittävä ennakointi hoitotyön arjessa, riittävä osastoryhmien suunnittelu, riittävä ja pysyvä henkilökunta, johdon sitoutuminen tavoitteisiin

Elektiivinen
osastohoito
edellyttää
huolellista
suunnittelua
olosuhteissa, joissa
ei voi eriyttää
lapsia ja toimintoja

”Kaikki hauska on hyväksi
vatsalle”: tekemisvalikot
ja mieluisat aktiviteetit
ovat osa hoitoa

- Yksilöllinen case management
- Käyttäytymisanalyysi:
väkivaltakäytöksen ennakointi ja
puuttuminen olosuhteita
muuttamalla
- Esimerkkinä tekemisvalikko
aamuhetkiin

Viestinnän
tehostaminen
(esim kuvaohjaus)

eli lapset tietävät,
mitä käytöstä/
toimintaa heiltä
odotetaan

Positiivinen palaute
välittömästi toivotun
käytöksen yhteydessä
eli USEIN

- Erityisesti prososiaalinen käytös!
- Huomioidaan kaikki pienet onnistumiset: pukeminen, omien tavaroiden huolehtiminen, ruokailut, koulutyöt jne
- Posit palaute 5:1

Positiivinen palaute välittömästi suotavan käytöksen yhteydessä eli USEIN

- Myös hoidollinen Jackpot mahdollista toteuttaa
- Mitä neuroerityisempi/kehitykseltään viiveisempi lapsi, sitä vähemmän ohjaus on sanallista, enemmän esim. targetoinnin kautta

Tavoitteena onnistumisten kierre!

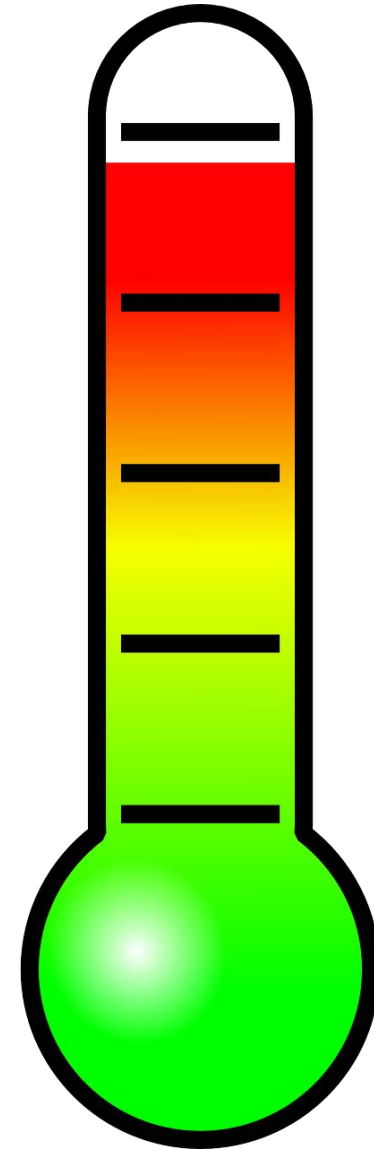
Jokaisella pikkupotilaalla on omia hoidollisia tavoitteita, joihin liittyy palkitsemisohjelma

- Osa tavoitteista asetetaan jo jakson ensimmäisessä neuvottelussa aikuisten kesken
- Oma hoidollinen tavoite lapsen ja hoitajan välillä tehtynä sopimuksena
- Tavoitteiden suuntaan etenemistä seurataan aktiivisesti aikuisten taholta
- Olennaista tuottaa palkitsemisohjelmasta lapselle myönteinen kokemus > muokataan nopeasti, jos ei toimi

Aggressiopulmissa lapsen tavoitteena voi olla esimerkiksi

- Omien tunteiden nousun havaitseminen ennen toimintaa (keltainen alue)
- Avun hakeminen konfliktitilanteessa aikuiselta
- Opittujen ongelmanratkaisutaitojen käyttäminen
- Hakeutuminen omaan huoneeseen, erilliseen tilaan tms. rauhoittumaan
- Väkivallattomien keinojen käyttäminen hermostumistilanteessa (advanced level)

KKT-ohjelmat edellyttävät ajattelun naksauttamista uuteen asentoon

- Olennaista ei ole kritiikki, jota lapselle annetaan hänen tehdessään väärin
- Olennaista on kokemus, kun lapsi tekee oikein: palkinnot myös silloin, kun tavoitteena on vähentää tiettyä käytöstä
- Esimerkki autossa meluavat lapset ja McDonalds

'S REWARD CHART

MY GOALS	MY STARS						
	MON	TUE	WED	THU	FRI	SUN	SUN

MY REWARD: ★ YOU CAN ★
★ DO IT! ★

Mitä
palkitseminen
voi olla?

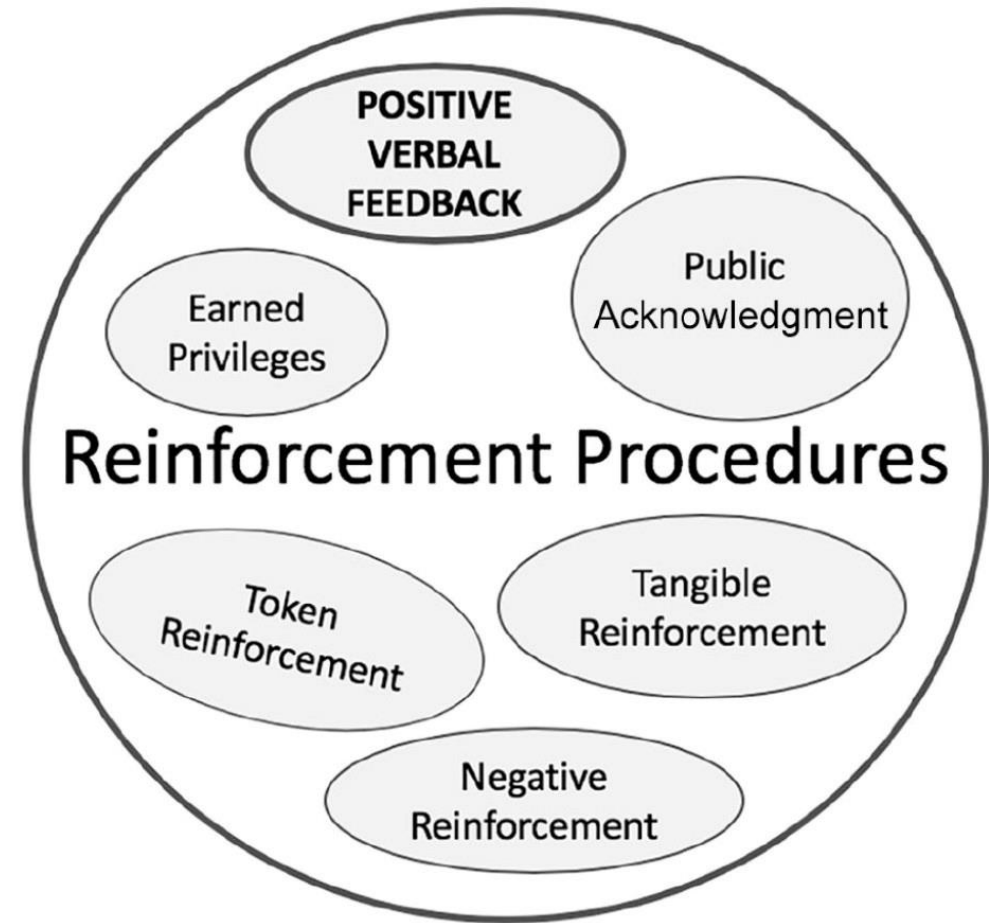

Figure 1. The relationship between verbal feedback and other reinforcement procedures.

Tarrapalkkio-ohjelman palkintoja menneiltä vuosilta:

- mieluinen tarra
- karkki, jäätelö tms herkku
- ratikka-ajelu
- kävelyretki sairaalan kellareissa
- roskien ja kaivonkansien tarkasteluretki
- ateria toiveravintolassa omahoitajan kanssa
- meno leffaan tai museoon
- visiitti sairaalahuvipuistoon
- kotona puhelinaika, peliaika

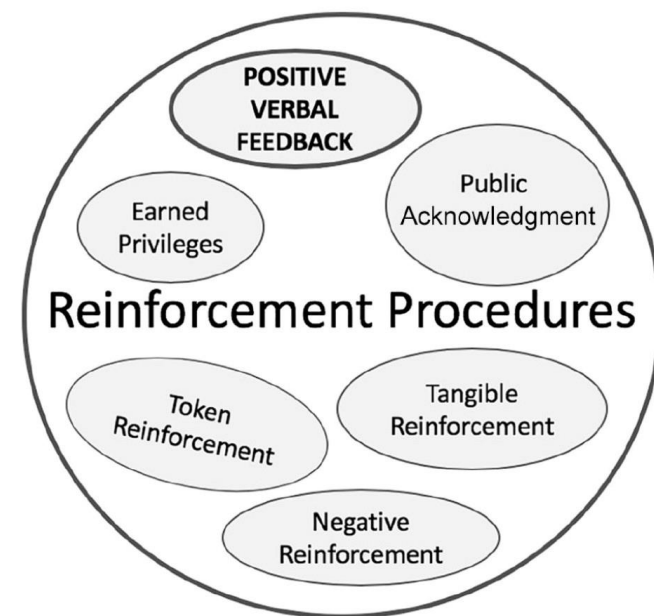
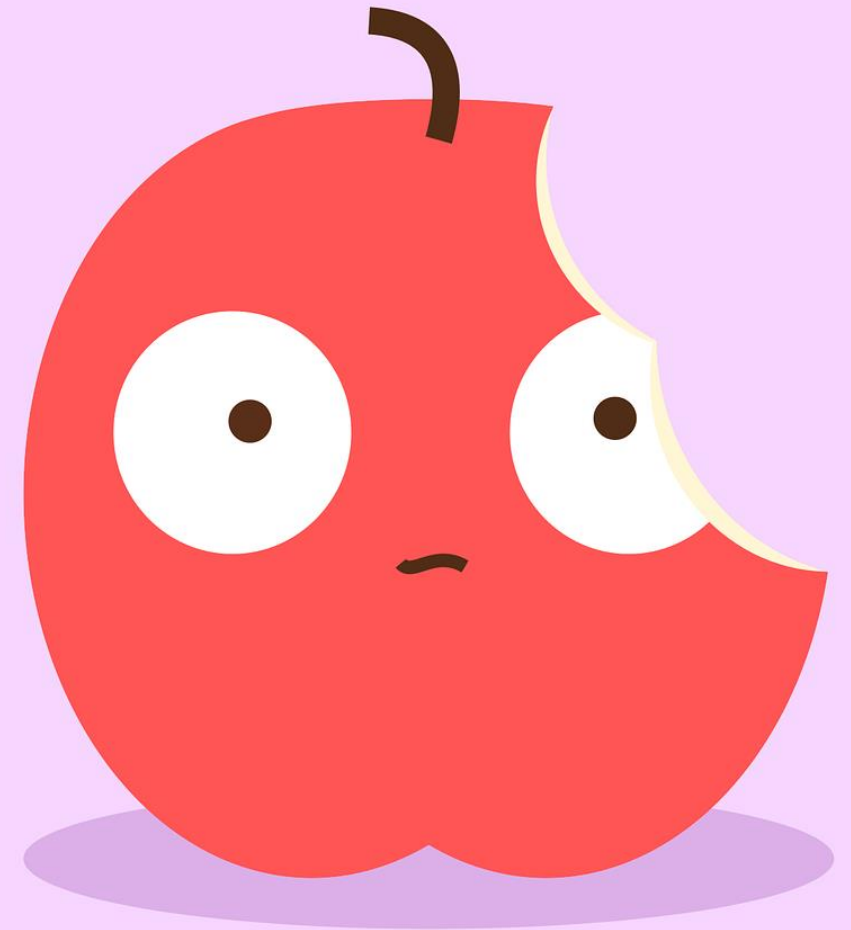

Figure 1. The relationship between verbal feedback and other reinforcement procedures.

Myös kielteisen seuraamuksen välttäminen ohjeen mukaan toimimalla (=negatiivinen vahvistaminen):

- Usein käytännössä ”aikuisten mäkätysten” välttäminen, kun toimii ohjeiden mukaan
- Ei tarvitse tehdä koulutehtäviä kotona
- Ei tarvitse viettää ”tylsää aikaa”
- Jää enemmän aikaa leikkimiseen tai muuhun mieluisaan

Jne

Ei-suotavan käytöksen heikentäminen on pääasiassa huomiotta jättämistä

- Rangaistukset ja negatiiviset seuraukset eivät tuota tehokkaasti muutosta lapsen käytökseen ainakaan eettisesti kestävillä tavoilla
- Mikä tahansa käytös jää pois, jos se "ei johda mihinkään" (=extinction)
- Vaihtoehtoisen toimintatavan käyttöönotto ja siitä palkitseminen
- Vihjeen muodostaminen ei-suotavan käytökseen liittyen > ei anneta vihjettä > käytös jää pois

Aggressiivista oireilua ennakoidaan ja riskiä arvioidaan jatkuvasti

- Käyttäytymisanalyysi tai muu formulaatio tukee
- Toimintasuunnitelmat lapsen oireilun varalta
- Henkilökunnan turvaaminen > turvallisuuden tunne

Eskaloituvassa tilanteessa toimitaan AVEKKI-toimintatapamallin mukaisesti

Mahdollisimman kevyt interventio, aluksi sanallinen ohjaus

Mahdollisuus ”kunnialliseen poistumistiehen” rauhoittumaan esim pehmola, sohvan alle tms

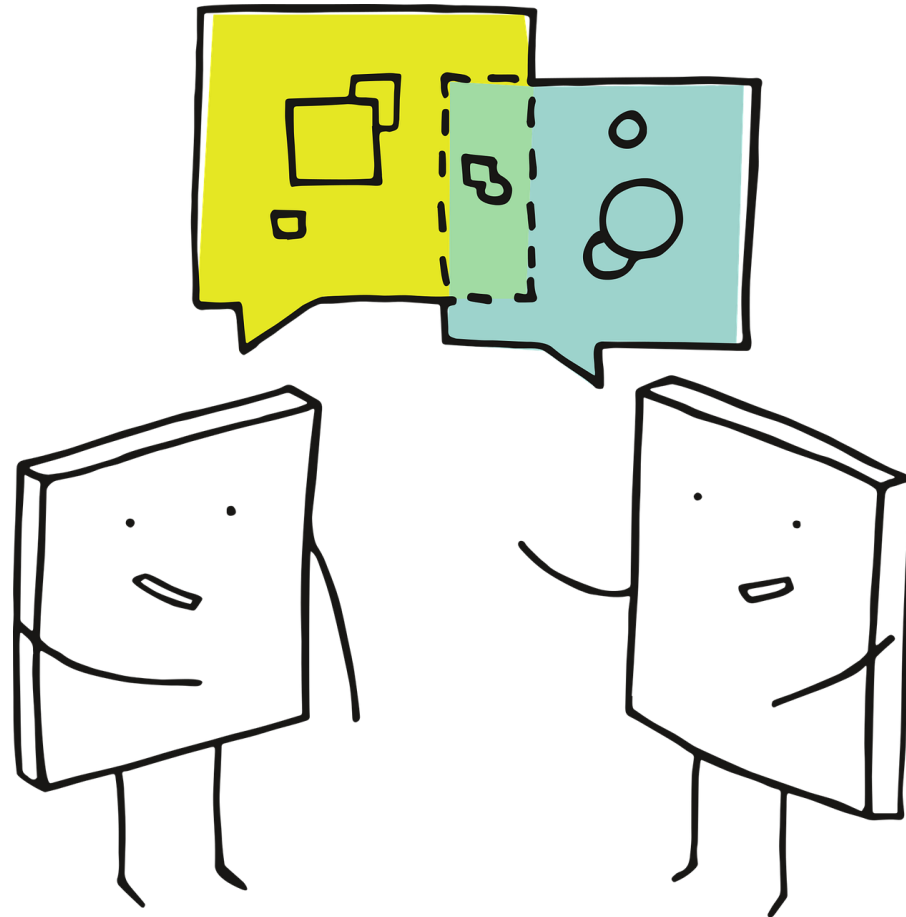

Lapsen ympärille luodaan rauhoittumista edistävät olosuhteet

Kiinnipito vain vakavissa tilanteissa, joissa ei ole vaihtoehtoja

Jälkipuinti

“The six core strategies”

1. **LEAD, SUPPORT AND GOVERN FOR SAFE IN CARE AND SAFE AT WORK**
 2. **THE BALANCED SCORECARD FOR SAFE IN CARE AND SAFE AT WORK**
 3. **WORKFORCE TRAINING FOR SAFE IN CARE AND SAFE AT WORK**
-
1. **ANTICIPATING, REDUCING, RESPONDING TO AND REVIEWING SECLUSION AND RESTRAINT**
 2. **CONSUMER, CARER AND STAFF COLLABORATION FOR SAFE IN CARE AND SAFE AT WORK**
 3. **POST-RESTRICTIVE CARE RESPONSES**

A close-up photograph of a branch with several clusters of pink cherry blossoms. The flowers are in various stages of bloom, with some showing yellow centers. The background is a soft, out-of-focus pink and white.

Take home:

- Pakon vähentäminen on sekä hoidollisesti että eettisesti perusteltua lastenpsykiatriassa työssä
- Myönteinen vahvistaminen on palkitsevaa niin hoidon kohteelle kuin hoitavalle työntekijälle!
- Haasteena on opettaa nämä toimintatavat muille ympäristöille sillä tavalla, että myönteinen kasvatusote siirtyy lapsen arkeen pysyvästi

Kiitos 😊